

FACULTAT DE CIÈNCIES DE LA COMUNICACIÓ

RELACIONS INTERNACIONALS

Codi: 20735

Segon Semestre 1995-1996

Professora: L. Feliu

Objectius i presentació general

Aquesta assignatura (quadrimestral) té un doble objectiu: familiaritzar l'estudiant amb els instruments d'anàlisi propis de les relacions internacionals i donar-li informació sobre esdeveniments internacionals. Aquesta informació (seleccionada) ajudarà l'estudiant, d'una banda, a conèixer fets i, d'altra banda, examinar aquests fets dins d'un marc analític.

El curs s'ha dividit en tres grans blocs: teoria i concepte, sistema internacional i societat internacional global (1945-1995). Cadascun d'aquest blocs està dividit en diverses lliçons o temes, fins a un total de 23. A més, l'apartat II, sistema internacional, està subdividit en dues parts: els actors del sistema i estructura i dinàmica del sistema. Naturalment, no tots els temes o lliçons tindran un tractament idèntic (en termes d'hores de classe).

Els estudiants hauran de fer una sèrie de lectures obligatòries, indicades al programa, lectures, juntament amb la matèria donada a les classes, constituïran l'objecte de l'examen final.

Al final del programa s'inclou una bibliografia de curs dividida en tres apartats: a) obres relatives a les dues primeres parts (teoria i conceptes, sistema internacional); b) obres relacionades amb la tercera part (anàlisi de la societat internacional global) i c: obres de referència (diccionaris, atles, anuaris, etcètera).

PROGRAMA

PART I. TEORIA I CONCEPTES

1. Les relacions internacionals com a àrea d'estudi
 - 1.1 El concepte de relacions internacionals
 - 1.2 La problemàtica internacional: guerra i pau
 - 1.3 Origen de la disciplina: l'impacte social i intel·lectual de la I Guerra Mundial
 - 1.4 Origen anglosaxó de la disciplina: el marc de les ciències socials
 - 1.5 Transdisciplinarietat i disciplines de partida (dret internacional, història diplomàtica)
2. La teoria internacional: les grans tradicions de pensament
 - 2.1 Tradició hobbesiana: anarquia o estat de naturalesa
 - 2.2 Tradició grociana: ordre o societat de naturalesa
 - 2.3 Tradició kantiana: emancipació o comunitat mundial

- 3. Etapes i debats en la formulació teòrica
 - 3.1 Fets i idees: les etapes en la formulació com a producte dels canvis en la societat internacional
 - 3.2 Idealisme versus realisme: un debat sobre valors
 - 3.3 Tradicionalisme versus cientisme: un debat sobre mètodes
 - 3.4 Tradicionalisme versus realisme: un debat sobre actors
- 4. Grans aproximacions a les relacions internacionals
 - 4.1 Paradigmes, mapes mentals o imatges del món
 - 4.2 Realisme i anàlisi de la guerra freda
 - 4.3 El transnacionalisme i els problemes globals
 - 4.4 L'estructuralisme i el subdesenvolupament
- 5. La societat internacional actual: definició i característiques
 - 5.1 Objecte d'estudi de les relacions internacionals
 - 5.2 Societat d'estats i societat transnacional
 - 5.3 Anarquia versus ordre
 - 5.4 Mecanismes d'ordre internacional
 - 5.5 Fragmentació versus globalisme

PART II. SISTEMA INTERNACIONAL

- 6. El sistema internacional: instrument d'anàlisi
 - 6.1 Definició i elements del sistema (actors, estructura, dinàmica i regles)
 - 6.2 Àmbit geogràfic: sistema obert o parcial versus sistema tancat o mundial
 - 6.3 Sistema de valors: sistema homogeni versus sistema heterogeni
 - 6.4 Nivells d'anàlisi: subsistemes geogràfics i subsistemes funcionals

II.I ELS ACTORS DEL SISTEMA

- 7. El concepte d'actor internacional
 - 7.1 Definició d'actor internacional
 - 7.2 Tipologia (I): l'enfocament clàssic (estats, organitzacions internacionals i forces transnacionals)
 - 7.3 Tipologia (II): altres enfocaments
- 8. L'estat: el sistema d'estats
 - 8.1 L'estat com a forma d'organització política
 - 8.2 Igualtat: sobirania i territori
 - 8.3 El sistema europeu d'estats i la seva evolució (1648-1815)
 - 8.4 La mundialització del sistema d'estats
- 9. L'estat: la lògica de la diferència
 - 9.1 La desigualtat en el sistema d'estats: capacitat i poder internacional
 - 9.2 Recursos tangibles de l'estat (territori, població, riqueses, exèrcit...)
 - 9.3 Recursos intangibles de l'estat (sistema polític, cohesió ètniconacional, lideratge polític...)
 - 9.4 La transformació del poder internacional a finals del segle XX: el poder "suau"
- 10. La jerarquia dels estats: les potències del sistema
 - 10.1 La jerarquia en el sistema d'estats: l'exercici el poder

internacional

- 10.2 Les potències diplomàtiques tradicionals
- 10.3 El concepte de potència internacional en l'actualitat: el control del poder estructural
- 10.4 El fenomen de les superpotències en el món nuclear
- 10.5 Diversificació del fenomen: potència hegemònica, gran potència, potència mitjana i potència regional

11. Les organitzacions internacionals (I)

- 11.1 Definició d'organització internacional (intergovernamental)
- 11.2 Origen i desenvolupament del fenomen
- 11.3 Tipologia (I): abast geogràfic
- 11.4 Tipologia (II): finalitat funcional
- 11.5 Estructura i mecanismes de presa de decisions

12 Les organitzacions internacionals (II) regionalisme

- 12.1 Organitzacions africanes
- 12.2 Organitzacions d'Àsia i del Pacífic
- 12.3 Organitzacions d'Amèrica llatina i del Carib
- 12.4 Organitzacions de l'Orient Mitjà
- 12.5 Organitzacions europees

13. Forces transnacionals

- 13.1 Definició i tipologia de les organitzacions no governamentals
- 13.2 Els grans àmbits d'actuació de les organitzacions no governamentals: drets humans, medi ambient, desenvolupament o ajut humanitari
- 13.3 Definició d'empresa transnacional
- 13.4 Impacte de les empreses transnacionals en la societat internacional

II.II ESTRUCTURA I DINÀMICA DEL SISTEMA

14. L'estructura: distribució del poder

- 14.1 Polaritat, hegemonia i interdependència
- 14.2 Polaritat: sistema unipolar, bipolar i multipolar
- 14.3 Policentrisme versus polaritat
- 14.4 Estabilitat i canvi en el sistema

15. La dinàmica del sistema internacional: el conflicte

- 15.1 La noció de conflicte
- 15.2 La violència en la societat internacional
- 15.3 Tensions, crisis i guerres
- 15.4 Trets característics dels conflictes armats (1945-1995)

16. La dinàmica del sistema internacional: cooperació

- 16.1 La noció de cooperació
- 16.2 Àmbits de cooperació: formal versus informal, bilateral versus multilateral, pública versus privada
- 16.4 L'ajut oficial per al desenvolupament
- 16.5 La noció d'integració: definició i tipologia

III. LA SOCIETAT INTERNACIONAL GLOBAL (1945-1995)

17. Introducció a la dinàmica de l'actual sistema internacional
17.1 L'organització universal: l'Organització de les Nacions Unides

17.2 La fractura est/oest

17.3 Mundialització del sistema d'estats

17.4 La fractura centre/perifèria

17.5 Lògica global: interdependència econòmica i problemes globals

18. L'Organització de les Nacions Unides (I)

18.1 Gènesi de l'organització: San Francisco

18.2 Finalitat multifuncional

18.3 Principis i propòsits: la Carta de les Nacions Unides

18.4 Estructura institucional

18.5 Mecanisme de presa de decisions

19. L'Organització de les Nacions Unides (II): àmbits d'actuació

19.1 Pau i seguretat internacionals

19.2 Mecanismes previs a la Carta (capítols VI i VII)

19.3 Les operacions de manteniment de la pau (els cascs blaus): característiques, tipus i problemes financers

19.4 Progrés econòmic i social, desenvolupament

19.5 Drets humans

20. Definició del sistema (1945-1961)

20.1 Hegemonia en el sistema econòmic internacional: Bretton Woods

20.2 Bipolarisme diplomàticomilitar: de Jalta a la política de blocs (guerra freda, dissuasió nuclear)

20.3 L'aparició del tercer món: Bandung i el Moviment de Països no Alineats

21. Erosió del sistema (1962-1979)

21.1 Crisi de Bretton Woods i avenç vers el multipolarisme (el nou paper d'Alemanya i del Japó)

21.2 La gestió EUA-URSS del sistema davant del desafiament del policentrisme (el nou paper de la Xina, la distensió)

21.3 L'organització políticoeconòmica de la perifèria: el nou ordre econòmic internacional

22. La transformació del sistema (1980-1989)

22.1 Globalisme i regionalismes: les dues cares de la interdependència (tecnologia, finances, comerç, producció)

22.2 L'efecte Gorbtxov i la composició del bloc de l'est

22.3 La fragmentació de la perifèria (diversificació, deute accés als mercats i dependència tecnològica)

23. La nova societat internacional: la postguerra freda

23.1 L'estructura del sistema: tendències d'un procés en curs

23.2 Les noves concepcions de la seguretat

23.3 L'individu com a actor internacional: organitzacions no governamentals, drets humans

23.4 La perifèria com a força ideologicocultural: l'islamisme

Lectures obligatòries

- E. Barbé, *Relaciones Internacionales*, Madrid, Tecnos, 1995 [íntegro]
- M. Salomón, *Les Nacions Unides (Estudis Internacionals)*, nº 1 (nova edició), Bellaterra, Centre d'Estudis sobre la Pau i el Desarmament/Centre Unesco de Catalunya, 1995.
- AA.VV., *Dossier de Lectures: Relacions Internacionals*, Bellaterra, 1995 [pot adquirir-se al Servei de Fotocòpies]

Sistema d'avaluació

En acabar el període lectiu, hi haurà un **examen final**, en les dates fixades per la facultat. El temari de l'examen final inclourà la totalitat del programa i les lectures obligatòries.

Bibliografia

I. Obres de caràcter general (teoria, conceptes, actors internacionals, sistema internacional)

- ARENAL, Celestino del, *Introducción a las relaciones internacionales*, Madrid, Tecnos, 1990 (3ª ed.).
- ARON, Raymon, *Paz y guerra entre las naciones* (vol. I, *Teoría y sociología*; vol. II, *Historia y praxeología*), Madrid, Alianza, 1985 [la traducció castellana l'edità originàriament Revista de Occidente l'any 1963].
- ATTINA, Fulvio, *La politica internazionale contemporanea*, Milano, Franco Angeli, 1989 (2ª ed.).
- BULL, Hedley, *The Anarchical Society. A Study of Order in World Politics*, Londres, Macmillan, 1977.
- HOLSTI, K.J., *International Politics. A Framework for Analysis*, Englewood Cliffs, N.J., Prentice-Hall, 1992 (6ª ed.).
- MERLE, Marcel, *Sociologie des Relations Internationales*, París, Dallor, 1988 (4ª ed.) [existeix versió castellana d'aquesta edició amb el títol de *Sociología de las relaciones internacionales*, Madrid, Alianza Edit., 1991].
- MEDINA, Manuel, *Teoría y formación de la sociedad internacional*, Madrid, Tecnos, 1983.
- MESA, Roberto, *Teoría y práctica de Relaciones Internacionales*, Madrid, Taurus, 1980 [2ª edició].
- RUSSETT, Bruce/STARR, Harvey, *World Politics. The Menu for Choice*, Nova York, Freeman and Company, [3ª ed.], 1989.
- TRUYOL, Antonio, *La sociedad internacional*, Madrid, Alianza, 1974 [existeixen nombroses reimpressions actualitzades].

II. Anàlisi de la societat internacional contemporània

- BARBE, Esther/GRASA, Rafael, *La Comunitat Europea i la Nova Europa*, Barcelona, Fundació Jaume Bofill, 1992.
- BRUGMANS, Henri, *La idea europea-1920-1970*, Madrid, Edit. Moneda y Crédito, 1972.
- CALVOCORESSI, Peter, *Historia política del mundo contemporáneo. De 1945 a nuestros días*, Madrid, Akal, 1987.
- CORM, Georges, *Le Proche-Orient éclaté. 1956-1991*, París, Gallimard, 1991.
- DIEZ DE VELASCO, Manuel, *Instituciones de Derecho Internacional* (tomo II: Organizaciones Internacionales), Madrid, Tecnos, 1986 (5ª ed.).
- DUROSELLE, J.B., *Histoire Diplomatique de 1919 à nos jours*, París, Dalloz, 1985 (9ª ed.) [es pot emprar la traducció catalana parcial en dos volums intitolats, respectivament, *Història Universal Contemporània 2. Les relacions internacionals de 1918 a 1945*, Barcelona, Ed. Universitàries Catalanes, 1982; *Història Universal Contemporània 3. Les relacions Internacionals: 1945-1978*, Barcelona, Ed. Univ. Catal. 1982].
- GEORGE, Susan/BENNET, *La maquinaria del hambre*, Madrid, El País/Aguilar, 1988.
- GRIMAL, H., *Historia de las descolonizaciones del siglo XX*, Madrid, Iepala, 1989.
- GUTIERREZ ESPADA, C., *El sistema institucional de las Comunidades Europeas. De los tratados constitutivos y el Acta Unica al proyecto de tratado sobre la Unión Europea*, Madrid, Tecnos, 1988.
- LUARD, Evan, *The United Nations. How it Works and What it Does*, Londres, Macmillan, 1982.
- LUNDSTADT, G., *Major Developments in International Politics. 1945-1990*, Oxford, Oxford University Press, 1991.
- MAMMARELLA, Giuseppe, *Historia de Europa contemporánea (1945-1990)*, Barcelona, Ariel, 1990.
- MARTINEZ CARRERAS, José U., *El mundo árabe e Israel*, Madrid, Istmo, 1991.
- MARTINEZ CARRERAS, José U., *Historia de la descolonización 1919-1986. Las independencias de Africa y Asia*, Madrid, Istmo, 1987.
- SILVA, Leelananda de, *Ayuda al desarrollo. Datos y problemas*, Madrid, IEPALA/Coordinadora de ONGs para el desarrollo, 1985.
- URWIN, Derek W., *The Community of Europe. A History of European Integration since 1945*, Londres, Longman, 1991.
- VOGELS, J.P., *Le monde depuis 1940. Un demi siècle de relations internationales*, Brussel·les, De Boeck, 1986.

III. Obres de referència (recopilacions de texts, atles, anuaris...)

- AA. VV., *L'état du monde. Annuaire économique et géopolitique mondial*, París, La Découverte, anual [existeix traducció castellana d'editorial Akal].

- BANCO MUNDIAL, *Informe sobre el Desarrollo Mundial 19--*, Washington, Banco Mundial (apareix anualment).

- CARRILLO SALCEDO, Juan Antonio (compilador), *Textos básicos de Naciones Unidas*, Madrid, Tecnos, 1982.

- CENTRO DE INVESTIGACION PARA LA PAZ (CIP), *Anuario del CIP. Conflictos y dilemas de la sociedad internacional 1994-1995*, Madrid, CIP/Icaria, 1995, anual (Es publica des de 1986. Les edicions anteriors han estat editades per Fontamara, Debate i IEPALA).

- CIDOB, *Anuario internacional CIDOB. Edición de 1995*, Barcelona, CIDOB, 1995 [es publica des de 1989, edicions que també resulta convenient emprar].

- CHALIAND, G./RAGEAU, J.P, *Atlas estratégico y geopolítico*, Madrid, Alianza, Edit., 1984 [existeix una versió actualitzada -1993- de l'original francès].

- MARENCHES, Alexandre de, *Atlas géopolitique*, París, Stock, 1988 (existeix ed. castellana d'editorial Aguilar).

- MESA, Roberto (compilador), *La sociedad internacional contemporánea. Documentos básicos* (2 vols), Madrid, Taurus, 1982.

- OSMANCZYK, E.J. (ed.), *Enciclopedia mundial de Relaciones Internacionales y Naciones Unidas*, México, FCE, 1976 [existeix una segona edició molt actualitzada, no traduïda, *Encyclopedia of the United Nations and International Agreements*, Londres, Taylors & Francis, 1990).

- PAXTON, J., *Dictionary of the European Communities*, Londres, Macmillan, 1982 (hi ha edicions posteriors).

- PLANO, Jack/OLTON, Roy, *The International Relations Dictionary*, Santa Bárbara, ABC-CLIO, 1988 (4a edició).

- PNUD, *Informe sobre el Desarrollo Humano.1995*, México, FCE.

- SIPRI, *Armament i Desarmament. Compendi del SIPRI 1990*, Bellaterra, Centre d'Estudis sobre la Pau i el Desarmament (UAB)/Associació per a les Nacions Unides, 1991.

- SIPRI, *SIPRI Yearbook 1995*, SIPRI/Oxford U.P., 1995 (es publica des de 1968).

- The Economist, *Books of Vital World Statistics. A Complete Guide to the World in Figures*, Londres, The Economist/Hutchinson, 1990.